ΠΡΟΤΆΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΎ ΕΙΣΑΓΓΕΛΈΑ
YVES BOT
της 29ης Νοεμβρίου 2011 [1]

Υπόθεση C-406/10

SAS Institute Inc.
κατά
World Programming Ltd
[αίτηση του High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division (Ηνωμένο Βασίλειο),

για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Πνευματική ιδιοκτησία — Οδηγία 91/250/ΕΟΚ — Οδηγία 2001/29/ΕΚ — Νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή — Δημιουργία διαφόρων προγραμμάτων που αναπαράγουν τις λειτουργικές δυνατότητες άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή χωρίς πρόσβαση στον πηγαίο κώδικά του»

1. Με την υπό κρίση αίτηση προδικαστικής αποφάσεως, το Δικαστήριο καλείται να παράσχει διευκρινίσεις ως προς το εύρος της νομικής προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, βάσει της οδηγίας 91/250/ΕΟΚ [2], καθώς και της προστασίας που παρέχει στα έργα η οδηγία 2001/29/ΕΚ [3].

2. Ειδικότερα, το High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division (Ηνωμένο Βασίλειο), ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν οι λειτουργικές δυνατότητες ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και η γλώσσα προγραμματισμού προστατεύονται από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250. Η διάταξη αυτή προβλέπει ότι η προστασία ισχύει για κάθε μορφή εκφράσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και υπενθυμίζει ότι οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της παρούσας οδηγίας.

3. Επιπλέον, ζητείται από το Δικαστήριο να αποφανθεί ως προς το αν τα άρθρα 1, παράγραφος 2, και 6 της οδηγίας 91/250 έχουν την έννοια ότι δεν θεωρείται ως πράξη υποκείμενη σε άδεια η εκ μέρους του κατόχου άδειας χρήσεως αναπαραγωγή κώδικα ή η μετάφραση της μορφής του κώδικα ενός μορφοτύπου αρχείων δεδομένων, προκειμένου να είναι σε θέση να εγγράψει, στο δικό του πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, πηγαίο κώδικα ο οποίος διαβάζει από και εγγράφει σε αρχεία του ίδιου μορφοτύπου.

4. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να παράσχει διευκρινίσεις ως προς το εύρος της εξαιρέσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή από τα αποκλειστικά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, το οποίο ορίζει ότι το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσεως του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δικαιούται, χωρίς την άδεια του φορέα των δικαιωμάτων, να παρακολουθεί, να μελετά ή να δοκιμάζει τη

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

2 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1991, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΕΕ L 122, σ. 42).

3 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (ΕΕ L 167, σ. 10).

λειτουργία του προγράμματος αυτού, προκειμένου να εντοπίσει τις ιδέες και αρχές που αποτελούν τη βάση οποιουδήποτε στοιχείου του προγράμματος, εάν προβαίνει στις ενέργειες αυτές κατά τη διάρκεια πράξεως φορτώσεως, εμφανίσεως στην οθόνη, εκτελέσεως, μεταβιβάσεως ή αποθηκεύσεως του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να ενεργήσει.

5. Τέλος, ζητείται από το Δικαστήριο να παράσχει διευκρινίσεις ως προς το εύρος της προστασίας που παρέχεται κατά το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/29, το οποίο προβλέπει, για τον δημιουργό, το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει ή να απαγορεύει την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή, με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, του συνόλου ή μέρους των έργων του. Ακριβέστερα, ανακύπτει το ερώτημα αν η αναπαραγωγή, σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή σε εγχειρίδιο χρήσεως, ορισμένων στοιχείων που περιγράφονται στο εγχειρίδιο χρήσεως άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή συνιστά, δυνάμει της διατάξεως αυτής, προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του τελευταίου αυτού εγχειριδίου.

6. Στις παρούσες προτάσεις θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους θεωρώ ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250 έχει την έννοια ότι οι λειτουργικές δυνατότητες προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή καθώς και η γλώσσα προγραμματισμού δεν μπορούν, αυτές καθεαυτές, να προστατευθούν με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Αντιθέτως, στον εθνικό δικαστή εναπόκειται να εξακριβώσει αν, αναπαράγοντας τις εν λόγω λειτουργικές δυνατότητες στο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, ο δημιουργός του προγράμματος αυτού αναπαρήγαγε ουσιώδες τμήμα των στοιχείων του πρώτου προγράμματος που αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του.

7. Εξάλλου, θα προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι τα άρθρα 1, παράγραφος 2, και 6 της οδηγίας 91/250 έχουν την έννοια ότι δεν θεωρείται ως πράξη υποκείμενη σε άδεια η εκ μέρους του κατόχου άδειας χρήσεως αναπαραγωγή κώδικα ή η μετάφραση της μορφής του κώδικα μορφοτύπου αρχείων δεδομένων, προκειμένου να είναι σε θέση να εγγράψει, στο δικό του πρόγραμμα υπολογιστή, πηγαίο κώδικα ο οποίος διαβάζει από και εγγράφει σε αρχεία του ίδιου μορφοτύπου, υπό την προϋπόθεση ότι η πράξη αυτή είναι απολύτως αναγκαία για την απόκτηση των πληροφοριών που απαιτούνται για τη διαλειτουργικότητα μεταξύ των στοιχείων διαφορετικών προγραμμάτων. Η πράξη αυτή δεν πρέπει να έχει ως συνέπεια να παρέχει στον εν λόγω κάτοχο άδειας χρήσεως τη δυνατότητα να αντιγράφει τον κώδικα του προγράμματος υπολογιστή στο δικό του πρόγραμμα, πράγμα το οποίο θα πρέπει να εξακριβώσει ο εθνικός δικαστής.

8. Στη συνέχεια, θα εκθέσω τους λόγους για τους οποίους εκτιμώ ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με τα άρθρα 4, στοιχεία α′ και β′, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή] δικαιούται να διενεργήσει» αναφέρεται στις πράξεις για τη διενέργεια των οποίων το πρόσωπο αυτό έλαβε άδεια από τον δικαιούχο καθώς και στις πράξεις φορτώσεως και εκτελέσεως που απαιτούνται για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η παρατήρηση, η μελέτη ή η δοκιμή της λειτουργίας προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή που πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη διάταξη αυτή δεν πρέπει να έχουν ως συνέπεια να παρέχουν στο πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσεως αντιγράφου του προγράμματος αυτού τη δυνατότητα προσβάσεως σε πληροφορίες που προστατεύονται από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αυτές του πηγαίου κώδικα ή του αντικειμενικού κώδικα.

9. Τέλος, θα προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/29 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η αναπαραγωγή, σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή σε εγχειρίδιο χρήσεως, ορισμένων στοιχείων που περιγράφονται στο εγχειρίδιο άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του τελευταίου αυτού εγχειριδίου εάν —πράγμα το οποίο θα πρέπει να εξακριβώσει το εθνικό δικαστήριο— τα στοιχεία που αναπαράγονται κατά τον τρόπο αυτόν αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού τους.

I – Το νομικό πλαίσιο

Α — *Το δίκαιο της Ένωσης*

1. Η οδηγία 91/250

10. Σκοπός της οδηγίας 91/250 είναι να εναρμονίσει τις νομοθεσίες των κρατών μελών στον τομέα της νομικής προστασίας των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, προβλέποντας ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας [4].

11. Κατά την όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, όσον αφορά τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία προσδιορίζεται κατά πόσον ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή αποτελεί ή όχι πρωτότυπο έργο, δεν πρέπει να γίνεται έλεγχος της ποιοτικής ή αισθητικής αξίας του προγράμματος.

12. Η δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/250 ορίζει ότι, για να μην υπάρχει καμία αμφιβολία, πρέπει να διευκρινιστεί ότι προστατεύεται μόνον η έκφραση ενός προγράμματος ηλεκτρονικών υπολογιστών και ότι οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασυνδέσεως, δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας αυτής. Σύμφωνα με την αρχή αυτή της πνευματικής ιδιοκτησίας, στον βαθμό που η λογική, οι αλγόριθμοι και οι γλώσσες προγραμματισμού περιλαμβάνουν ιδέες και αρχές, αυτές οι ιδέες και αρχές δεν προστατεύονται με την εν λόγω οδηγία [5].

13. Το άρθρο 1 της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«1. Σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη προστατεύουν τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας σαν λογοτεχνικά έργα κατά την έννοια της Συμβάσεως της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ο όρος "προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών" περιλαμβάνει και το προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού τους.

2. Η προστασία σύμφωνα με την παρούσα οδηγία ισχύει για κάθε μορφή εκφράσεως ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασυνδέσεώς του, δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της παρούσας οδηγίας.

3. Ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύεται εφόσον είναι πρωτότυπο με την έννοια ότι είναι αποτέλεσμα προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του. Η παροχή της προστασίας δεν εξαρτάται από την εφαρμογή κανενός άλλου κριτηρίου.»

14. Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Με την επιφύλαξη των άρθρων 5 και 6, στα αποκλειστικά δικαιώματα του δικαιούχου κατά την έννοια του άρθρου 2, περιλαμβάνεται το δικαίωμα να πραγματοποιεί ή να παρέχει άδεια για:

α) οριστική ή προσωρινή αναπαραγωγή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, με κάθε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει. Εφόσον η φόρτωση, η εμφάνιση στην οθόνη, η εκτέλεση, η μεταβίβαση ή η αποθήκευση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, απαιτούν τέτοια αναπαραγωγή, οι πράξεις αυτές υπόκεινται σε άδεια εκ μέρους του δικαιούχου·

4 — Βλ. την πρώτη, την τέταρτη και την πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής.

5 — Βλ. τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/250.

β) μετάφραση, προσαρμογή, διαρρύθμιση ή οποιαδήποτε άλλη μετατροπή του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και αναπαραγωγή των αποτελεσμάτων του, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων του προσώπου που τροποποιεί το πρόγραμμα·

γ) οποιαδήποτε μορφή διανομής στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της εκμίσθωσης, του πρωτότυπου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή των αντιγράφων του. Η πρώτη πώληση στην Κοινότητα αντιγράφου ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή από τον δικαιούχο του ή με τη συγκατάθεσή του, εξαντλεί το δικαίωμα διανομής του αντιγράφου αυτού εντός της Κοινότητας, εξαιρουμένου του δικαιώματος ελέγχου της περαιτέρω εκμίσθωσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή αντιγράφου του.»

15. Το άρθρο 5 της οδηγίας 91/250 έχει ως εξής:

«1. Ελλείψει ειδικών συμβατικών διατάξεων, δεν απαιτείται η άδεια τού δικαιούχου για τις πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 4, στοιχεία α′ και β′, όταν αυτές είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή από το πρόσωπο που το απέκτησε νομίμως, συμπεριλαμβανομένης της διόρθωσης σφαλμάτων.

2. Η δημιουργία εφεδρικού αντιγράφου από πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν μπορεί να εμποδίζεται συμβατικώς, στο μέτρο που είναι απαραίτητο για τη χρήση αυτή.

3. Το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δικαιούται, χωρίς την άδεια του δικαιούχου, να παρακολουθεί, να μελετά ή να δοκιμάζει τη λειτουργία του προγράμματος αυτού, προκειμένου να εντοπίσει τις ιδέες και αρχές που αποτελούν τη βάση του οποιουδήποτε στοιχείου του προγράμματος, εάν οι ενέργειες αυτές γίνονται κατά τη διάρκεια πράξης φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να διενεργήσει.»

16. Το άρθρο 6 της οδηγίας έχει ως εξής:

«1. Δεν απαιτείται άδεια του δικαιούχου εφόσον η αναπαραγωγή του κώδικα και η τροποποίηση της μορφής του κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχεία α′ και β′, είναι αναγκαίες για να ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να επιτευχθεί διαλειτουργικότητα ενός ανεξάρτητα δημιουργηθέντος προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή με άλλα προγράμματα, υπό την προϋπόθεση ότι πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:

α) οι πράξεις αυτές πραγματοποιούνται από τον κάτοχο άδειας εκμετάλλευσης ή άλλο πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης αντιγράφου του προγράμματος ή για λογαριασμό τους από πρόσωπο που έχει σχετική άδεια·

β) οι αναγκαίες πληροφορίες για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας δεν έχουν ήδη καταστεί ευκόλως και ταχέως προσιτές στα πρόσωπα που αναφέρονται στο στοιχείο α′ και

γ) οι πράξεις αυτές περιορίζονται στα μέρη του πρωτότυπου προγράμματος που είναι αναγκαία για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας.

2. Οι διατάξεις της παραγράφου 1 δεν επιτρέπουν οι πληροφορίες που ελήφθησαν κατ' εφαρμογή της:

α) να χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς εκτός της επίτευξης της διαλειτουργικότητας του ανεξάρτητα δημιουργηθέντος προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή·

[…]

3. Σύμφωνα με τις διατάξεις της Σύμβασης της Βέρνης για την προστασία των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων, οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν μπορεί να ερμηνευθούν έτσι ώστε να επιτρέπεται η χρησιμοποίηση της εφαρμογής του κατά τρόπο που προσβάλλει αδικαιολόγητα τα νόμιμα συμφέροντα του δικαιούχου ή έρχεται σε σύγκρουση με τη συνήθη εκμετάλλευση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή.»

17. Άλλωστε, δυνάμει του άρθρου 9, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 91/250, κάθε διάταξη αντίθετη προς το άρθρο 6 αυτής και προς τις εξαιρέσεις του άρθρου 5, παράγραφοι 2 και 3, της ίδιας οδηγίας θα είναι άκυρη.

2. Η οδηγία 2001/29

18. Η οδηγία 2001/29 έχει ως αντικείμενο τη νομική προστασία του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, με ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνία της πληροφορίας[6].

19. Η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται χωρίς να θίγονται οι υφιστάμενες διατάξεις που αφορούν, ιδίως, τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών[7].

20. Το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/29 ορίζει ότι τα κράτη μέλη παρέχουν στους δημιουργούς, όσον αφορά τα έργα τους, το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει.

Β — *Το εθνικό δίκαιο*

21. Οι οδηγίες 91/250 και 2001/29 μεταφέρθηκαν στην εσωτερική έννομη τάξη με τον νόμο του 1988 περί δικαιωμάτων του δημιουργού, σχεδίων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (Copyright, Designs and Patents Act 1988), όπως τροποποιήθηκε με την κανονιστική απόφαση του 1992 περί δικαιωμάτων του δημιουργού (προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών) [Copyright (Computer Programs) Regulations 1992], καθώς και με την κανονιστική απόφαση του 2003 περί των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων (Copyright and Related Rights Regulations 2003, στο εξής: ο νόμος του 1988).

22. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο a, του νόμου του 1988 ορίζει ότι τα δικαιώματα του δημιουργού αποτελούν περιουσιακά δικαιώματα που καλύπτουν πρωτότυπα λογοτεχνικά, θεατρικά, μουσικά ή καλλιτεχνικά έργα. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, στοιχεία a έως d, του νόμου αυτού, ως «λογοτεχνικό έργο» νοείται κάθε έργο, πλην των θεατρικών ή μουσικών έργων, το οποίο έχει γραπτή ή προφορική μορφή ή μορφή τραγουδιού, οπότε στην έννοια αυτή περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, πίνακες ή συλλογές, πλην των βάσεων δεδομένων, προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, προπαρασκευαστικό υλικό σχεδιασμού για πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή και βάσεις δεδομένων.

23. Το άρθρο 16, παράγραφος 1, στοιχείο a, του εν λόγω νόμου προβλέπει ότι ο φορέας των δικαιωμάτων δημιουργού επί ενός έργου έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να αντιγράφει το έργο.

24. Κατά το άρθρο 16, παράγραφος 3, στοιχεία a και b, του νόμου του 1988, ο περιορισμός από τα δικαιώματα του δημιουργού της τελέσεως πράξεων επί ενός έργου ισχύει σε σχέση με το έργο ως όλο ή με οποιοδήποτε ουσιώδες μέρος του, είτε άμεσα είτε έμμεσα.

25. Κατά το άρθρο 17, παράγραφος 2, του νόμου αυτού, ως αντιγραφή, σε σχέση με κάθε λογοτεχνικό, θεατρικό, μουσικό ή καλλιτεχνικό έργο, νοείται η αναπαραγωγή του έργου υπό οποιαδήποτε υλική μορφή. Τούτο περιλαμβάνει την αποθήκευση του έργου σε οποιοδήποτε μέσο υπό ηλεκτρονική μορφή.

6 — Βλ. το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.

7 — Βλ. το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/29.

26. Αντιθέτως, κατά το άρθρο 50ΒΑ, παράγραφος 1, του νόμου του 1988, δεν αποτελεί προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού η εκ μέρους νόμιμου χρήστη ενός αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή παρατήρηση, μελέτη ή δοκιμή της λειτουργίας του προγράμματος, προκειμένου να εντοπισθούν οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος, αν το πράττει κατά τη διάρκεια τελέσεως οποιασδήποτε από τις πράξεις φορτώσεως, εμφανίσεως στην οθόνη, εκτελέσεως, μεταβιβάσεως ή αποθηκεύσεως του προγράμματος, τις οποίες δικαιούται να τελέσει. Το άρθρο 50ΒΑ, παράγραφος 2, του νόμου αυτού διευκρινίζει ότι, εφόσον μια πράξη επιτρέπεται βάσει της παραγράφου 1, δεν έχει σημασία αν υπάρχει όρος ή προϋπόθεση συμφωνίας που να σκοπεί στην απαγόρευση ή στον περιορισμό της πράξεως.

ΙΙ – Τα πραγματικά περιστατικά και η κύρια δίκη

27. Η SAS Institute Inc. (στο εξής: SAS Institute) είναι δημιουργός λογισμικών αναλύσεως γνωστών ως SAS (στο εξής: σύστημα SAS). Το σύστημα SAS αποτελεί ένα ολοκληρωμένο σύστημα προγραμμάτων, το οποίο παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα να εκτελούν ευρύ φάσμα εργασιών επεξεργασίας και αναλύσεως δεδομένων και, ειδικότερα, στατιστικής αναλύσεως. Το βασικό συστατικό στοιχείο του συστήματος SAS είναι το Base SAS, το οποίο παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα καταρτίσεως και εκτελέσεως προγραμμάτων εφαρμογής για την επεξεργασία δεδομένων. Οι εφαρμογές αυτές έχουν συνταχθεί σε μια γλώσσα γνωστή ως γλώσσα SAS.

28. Οι λειτουργικές δυνατότητες του Base SAS μπορούν να επεκταθούν με τη χρήση επιπλέον συστατικών στοιχείων, τρία από τα οποία είναι ουσιώδη ειδικά για την παρούσα δίκη. Πρόκειται για τα SAS/ACCESS, SAS/GRAPH και SAS/STAT (στο εξής από κοινού με το Base SAS: συστατικά στοιχεία SAS).

29. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι οι πελάτες της SAS Institute, πριν από την επέλευση των πραγματικών περιστατικών που προκάλεσαν την υπό κρίση ένδικη διαφορά, δεν είχαν άλλη εναλλακτική λύση πλην του να εξακολουθούν να λαμβάνουν άδειες για τη χρήση των συστατικών στοιχείων του συστήματος SAS, προκειμένου να είναι σε θέση να θέτουν σε λειτουργία τα υφιστάμενα προγράμματα εφαρμογής τους σε γλώσσα SAS, καθώς και να δημιουργούν νέα. Πράγματι, ένας πελάτης ο οποίος επιθυμούσε να αρχίσει να χρησιμοποιεί το λογισμικό άλλου προμηθευτή θα ήταν υποχρεωμένος να καταρτίσει εκ νέου τα υφιστάμενα προγράμματά του εφαρμογής σε διαφορετική γλώσσα, πράγμα το οποίο απαιτεί σημαντική επένδυση.

30. Για τον λόγο ακριβώς αυτόν, η World Programming Limited (στο εξής: WPL) είχε την ιδέα να δημιουργήσει ένα εναλλακτικό πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, το World Programming System (στο εξής: σύστημα WPL), το οποίο θα μπορούσε να εκτελεί προγράμματα εφαρμογής συντεταγμένα στη γλώσσα SAS.

31. Η WPL δεν κρύβει ότι πρόθεσή της ήταν να αναπαραγάγει όσο το δυνατόν πιο πιστά μεγάλο μέρος των λειτουργικών δυνατοτήτων των συστατικών στοιχείων SAS. Διασφάλισε, έτσι, ότι οι ίδιες εντολές[8] θα συνεπάγονταν τα ίδια αποτελέσματα[9]. Η WPL επιθυμούσε τα προγράμματα εφαρμογής των πελατών της να εκτελούνται κατά τον ίδιο τρόπο, όταν ετίθεντο σε λειτουργία στο σύστημα WPL, όπως και στα συστατικά στοιχεία SAS.

32. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι δεν υπάρχουν ενδείξεις περί του ότι, κατά τη δημιουργία του προγράμματος αυτού, η WPL είχε πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα[10] των συστατικών στοιχείων SAS, ότι αντέγραψε κάποιο μέρος του κειμένου του κώδικα αυτού ή ακόμη ότι αντέγραψε κάποιο μέρος του δομικού σχεδιασμού του εν λόγω κώδικα.

8 — Ο όρος εντολές (inputs) έχει την έννοια των δεδομένων τα οποία εισάγουν οι χρήστες.

9 — Ο όρος αποτελέσματα (outputs) έχει την έννοια των αποτελεσμάτων των inputs που επεξεργάζεται το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή.

10 — Τη βάση ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή αποτελεί ο πηγαίος κώδικας, που καταρτίζεται από τον προγραμματιστή. Ο κώδικας αυτός, που απαρτίζεται από λέξεις, μπορεί να γίνει αντιληπτός από το ανθρώπινο μυαλό. Ωστόσο, η μηχανή δεν μπορεί να εκτελέσει τις εντολές που περιέχει ο εν λόγω κώδικας. Για να μπορεί να εκτελεστεί το περιεχόμενο του κώδικα, πρέπει ο κώδικας αυτός να μεταγλωττιστεί στη γλώσσα της μηχανής, που απαρτίζεται από σειρά δυαδικών ψηφίων, κατά κανόνα το 0 και το 1. Πρόκειται για τον καταληκτικό ή αντικειμενικό κώδικα.

33. Η SAS Institute ζητεί να αναγνωριστεί ότι οι ενέργειες της WPL συνιστούν προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί των προγραμμάτων της ηλεκτρονικού υπολογιστή. Με δύο χωριστές αποφάσεις, τα βρετανικά δικαστήρια έκριναν ότι δεν αποτελεί προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του πηγαίου κώδικα ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή η εκ μέρους ανταγωνιστή του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας μελέτη του τρόπου λειτουργίας του προγράμματος και, στη συνέχεια, η κατάρτιση δικού του προγράμματος για να αναπαραγάγει αυτές τις λειτουργικές δυνατότητες.

34. Αμφισβητώντας την ορθότητα της ερμηνείας αυτής, η SAS Institute προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Προσάπτει, κυρίως, στη WPL τα εξής:

— ότι η WPL, κατά τη δημιουργία του συστήματος WPL, αντέγραψε τα εγχειρίδια οδηγιών για το σύστημα SAS (στο εξής: εγχειρίδια SAS) τα οποία δημοσίευσε η SAS Institute και, ως εκ τούτου, προσέβαλε τα δικαιώματά της δημιουργού επί των εγχειριδίων SAS,

— ότι η WPL, κατά τον ανωτέρω τρόπο, αντέγραψε εμμέσως τα προγράμματα στα οποία περιέχονται τα συστατικά στοιχεία SAS και, ως εκ τούτου, προσέβαλε τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των συστατικών στοιχείων SAS,

— ότι η WPL χρησιμοποίησε μια μορφή του συστήματος SAS, γνωστή ως Learning Edition [Έκδοση Εκμαθήσεως], κατά παράβαση των όρων της άδειας που αφορούσε τη μορφή αυτή και, ως εκ τούτου, ενήργησε κατά παράβαση των σχετικών συμβάσεων και προσέβαλε συγχρόνως τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί της Learning Edition και

— ότι η WPL προσέβαλε τα δικαιώματα του δημιουργού επί των εγχειριδίων SAS, δημιουργώντας το δικό της εγχειρίδιο (στο εξής: εγχειρίδιο WPL).

III – Τα προδικαστικά ερωτήματα

35. Επειδή το High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division, έχει αμφιβολίες ως προς την ερμηνεία που πρέπει να δοθεί στις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Εφόσον ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή (στο εξής: πρώτο πρόγραμμα) καλύπτεται από την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ως λογοτεχνικό έργο, έχει το άρθρο 1, παράγραφος 2, [της οδηγίας 91/250] την έννοια ότι δεν αποτελεί προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του πρώτου προγράμματος η εκ μέρους ανταγωνιστή του φορέα των δικαιωμάτων, ο οποίος δεν έχει πρόσβαση στον πηγαίο κώδικα του πρώτου προγράμματος, δημιουργία, άμεσα ή μέσω διαδικασίας όπως η αντίστροφη μεταγλώττιση του πηγαίου κώδικα, άλλου προγράμματος (στο εξής: δεύτερο πρόγραμμα) το οποίο αναπαράγει τις λειτουργίες του πρώτου προγράμματος;

2) Επηρεάζεται η απάντηση στο ερώτημα 1 από κάποιον από τους ακόλουθους παράγοντες:

α) τη φύση και/ή την έκταση των λειτουργικών δυνατοτήτων του πρώτου προγράμματος·

β) τη φύση και/ή την έκταση της δεξιότητας και της κριτικής ικανότητας που επέδειξε καθώς και της προσπάθειας που κατέβαλε ο δημιουργός του πρώτου προγράμματος, κατά τη διαμόρφωση των λειτουργικών δυνατοτήτων του πρώτου προγράμματος·

γ) το πόσο λεπτομερώς οι λειτουργικές δυνατότητες του πρώτου προγράμματος έχουν αναπαραχθεί στο δεύτερο πρόγραμμα·

δ) το αν ο πηγαίος κώδικας του δευτέρου προγράμματος αναπαράγει πτυχές του πηγαίου κώδικα του πρώτου προγράμματος σε βαθμό που υπερβαίνει το αυστηρώς αναγκαίο μέτρο προκειμένου να παραχθούν οι ίδιες λειτουργικές δυνατότητες με αυτές του πρώτου προγράμματος;

3) Εφόσον το πρώτο πρόγραμμα ερμηνεύει και εκτελεί προγράμματα εφαρμογής συνταχθέντα από τους χρήστες του πρώτου προγράμματος σε γλώσσα προγραμματισμού επινοηθείσα από τον δημιουργό του πρώτου προγράμματος, η οποία περιέχει λέξεις-κλειδιά επινοηθείσες ή επιλεγείσες από τον δημιουργό του πρώτου προγράμματος και σύνταξη επινοηθείσα από τον δημιουργό του πρώτου προγράμματος, έχει το άρθρο 1, παράγραφος 2, [της οδηγίας 91/250] την έννοια ότι δεν συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του πρώτου προγράμματος η κατάρτιση του δευτέρου προγράμματος κατά τρόπον ώστε να ερμηνεύει και να εκτελεί τέτοια προγράμματα εφαρμογής χρησιμοποιώντας τις ίδιες λέξεις-κλειδιά και την ίδια σύνταξη;

4) Εφόσον το πρώτο πρόγραμμα διαβάζει από και εγγράφει σε αρχεία δεδομένων συγκεκριμένου μορφοτύπου τον οποίο έχει επινοήσει ο δημιουργός του πρώτου προγράμματος, έχει το άρθρο 1, παράγραφος 2, [της οδηγίας 91/250] την έννοια ότι δεν συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί του πρώτου προγράμματος η κατάρτιση του δευτέρου προγράμματος κατά τρόπον ώστε να διαβάζει από και να εγγράφει σε αρχεία δεδομένων του ίδιου μορφοτύπου;

5) Μεταβάλλεται η απάντηση στα ερωτήματα 1, 3 και 4, αν ο δημιουργός του δευτέρου προγράμματος δημιούργησε το δεύτερο πρόγραμμα ως εξής:

   α) παρατηρώντας, μελετώντας και δοκιμάζοντας τη λειτουργία του πρώτου προγράμματος, ή

   β) διαβάζοντας ένα εγχειρίδιο το οποίο κατάρτισε και δημοσίευσε ο δημιουργός του πρώτου προγράμματος και το οποίο περιγράφει τις λειτουργίες του πρώτου προγράμματος (στο εξής: εγχειρίδιο), ή

   γ) πράττοντας τόσο τα υπό στοιχείο α′ όσο και τα υπό στοιχείο β′;

6) Εφόσον ένα πρόσωπο έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί αντίγραφο του πρώτου προγράμματος βάσει αδείας, έχει το άρθρο 5, παράγραφος 3, [της οδηγίας 91/250] την έννοια ότι ο κάτοχος της αδείας δικαιούται, χωρίς τη συναίνεση του φορέα του δικαιώματος, να τελεί πράξεις φορτώσεως, εκτελέσεως και αποθηκεύσεως του προγράμματος, προκειμένου να παρατηρεί, να δοκιμάζει ή να μελετά τη λειτουργία του πρώτου προγράμματος, ώστε να εντοπίσει τις ιδέες και τις αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος, αν η άδεια επιτρέπει στον κάτοχο της αδείας να τελεί πράξεις φορτώσεως, εκτελέσεως και αποθηκεύσεως του πρώτου προγράμματος, όταν το χρησιμοποιεί για τον συγκεκριμένο σκοπό τον οποίο επιτρέπει η άδεια, αλλά οι πράξεις που τελούνται για την παρατήρηση, τη μελέτη ή τη δοκιμή του πρώτου προγράμματος υπερβαίνουν τα όρια του επιτρεπτού κατά τους όρους της αδείας σκοπού;

7) Έχει το άρθρο 5, παράγραφος 3, [της οδηγίας 91/250] την έννοια ότι οι πράξεις της παρατηρήσεως, της δοκιμής ή της μελέτης της λειτουργίας του πρώτου προγράμματος πρέπει να θεωρούνται ως διενεργούμενες με σκοπό τον εντοπισμό των ιδεών ή των αρχών στις οποίες στηρίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του πρώτου προγράμματος, εφόσον τελούνται:

   α) προς διαπίστωση του τρόπου λειτουργίας του πρώτου προγράμματος, ιδίως λεπτομερειών που δεν περιγράφονται στο εγχειρίδιο, με σκοπό την κατάρτιση του δευτέρου προγράμματος κατά τον προεκτεθέντα στο πρώτο ερώτημα τρόπο·

   β) προς διαπίστωση του τρόπου κατά τον οποίο το πρώτο πρόγραμμα ερμηνεύει και εκτελεί προτάσεις συνταχθείσες στη γλώσσα προγραμματισμού την οποία ερμηνεύει και εκτελεί (βλ. το τρίτο ερώτημα […])·

   γ) προς διαπίστωση των μορφοτύπων των αρχείων δεδομένων τα οποία εγγράφει ή διαβάζει το πρώτο πρόγραμμα (βλ. το τέταρτο ερώτημα […])·

   δ) προς σύγκριση της αποδόσεως του δευτέρου προγράμματος με αυτή του πρώτου προγράμματος, προκειμένου να διερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους οι αποδόσεις τους διαφέρουν και να βελτιωθεί η απόδοση του δευτέρου προγράμματος·

ε) προς διενέργεια παραλλήλων δοκιμών του πρώτου προγράμματος και του δευτέρου προγράμματος, κατά τη διαδικασία αναπτύξεως του δευτέρου προγράμματος, προκειμένου να συγκριθούν τα αποτελέσματα που παράγουν, ιδίως διά της εκτελέσεως των ίδιων δοκιμαστικών σεναρίων (script) τόσο στο πρώτο όσο και στο δεύτερο πρόγραμμα·

στ) προς εξακρίβωση των καταχωρίσεων στο αρχείο ημερολογίου που δημιουργείται από το πρώτο πρόγραμμα, προκειμένου να δημιουργηθεί αρχείο ημερολογίου το οποίο είναι πανομοιότυπο ή παρόμοιο·

ζ) προς πρόκληση της εκ μέρους του πρώτου προγράμματος παραγωγής δεδομένων (συγκεκριμένα, δεδομένων που συσχετίζουν ταχυδρομικούς κώδικες με πολιτείες των [Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής], προκειμένου να διαπιστωθεί αν αντιστοιχούν στις επίσημες βάσεις που περιέχουν τέτοια δεδομένα και, αν πράγματι αντιστοιχούν, να προγραμματισθεί το δεύτερο πρόγραμμα κατά τρόπον ώστε να αντιδρά κατά τον ίδιο τρόπο με το πρώτο πρόγραμμα στα ίδια εισαγόμενα δεδομένα;

8) Εφόσον το εγχειρίδιο καλύπτεται από την προστασία των δικαιωμάτων του δημιουργού ως λογοτεχνικό έργο, έχει το άρθρο 2, στοιχείο α', [της οδηγίας 2001/29] την έννοια ότι συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του εγχειριδίου η εκ μέρους του δημιουργού του δευτέρου προγράμματος αναπαραγωγή ή κατ' ουσίαν αναπαραγωγή στο δεύτερο πρόγραμμα οποιουδήποτε από τα ακόλουθα, περιγραφόμενα στο εγχειρίδιο θέματα:

α) της επιλογής πράξεων στατιστικής που έχουν εφαρμοσθεί στο πρώτο πρόγραμμα·

β) των μαθηματικών τύπων που χρησιμοποιήθηκαν στο εγχειρίδιο για την περιγραφή των πράξεων αυτών·

γ) των συγκεκριμένων εντολών ή συνδυασμών εντολών που μπορούν να προκαλέσουν την εκτέλεση των πράξεων αυτών·

δ) των επιλογών που προσφέρει ο δημιουργός του πρώτου προγράμματος σε σχέση με διάφορες εντολές·

ε) των λέξεων-κλειδιών και της συντάξεως που αναγνωρίζει το πρώτο πρόγραμμα·

στ) των προεπιλογών τις οποίες ο δημιουργός του πρώτου προγράμματος προτίμησε να εφαρμόσει για την περίπτωση που ο χρήστης δεν έχει καθορίσει μια συγκεκριμένη εντολή ή επιλογή·

ζ) του αριθμού επαναλήψεων στις οποίες θα προβεί το πρώτο πρόγραμμα υπό ορισμένες περιστάσεις;

9) Έχει το άρθρο 2, στοιχείο α', [της οδηγίας 2001/29] την έννοια ότι αποτελεί προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του εγχειριδίου η εκ μέρους του δημιουργού του δευτέρου προγράμματος αναπαραγωγή ή κατ' ουσίαν αναπαραγωγή, σε εγχειρίδιο που περιγράφει το δεύτερο πρόγραμμα, των λέξεων-κλειδιών και της συντάξεως που αναγνωρίζει το πρώτο πρόγραμμα;»

IV – Η ανάλυσή μου

36. Κατά την άποψή μου, τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβάλλει το High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division, μπορούν να αναλυθούν ως εξής.

37. Πρώτον, με το πρώτο έως και το τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250 έχει την έννοια ότι οι λειτουργικές δυνατότητες ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και η γλώσσα προγραμματισμού θεωρούνται ως η έκφραση του προγράμματος αυτού και μπορούν, έτσι, να τύχουν της προστασίας από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας που προβλέπει η οδηγία αυτή.

38. Δεύτερον, κατά την αντίληψή μου, με το τέταρτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 1, παράγραφος 2, και 6 της εν λόγω οδηγίας έχουν την έννοια ότι δεν θεωρείται πράξη υποκείμενη σε άδεια η εκ μέρους κατόχου άδειας χρήσεως αναπαραγωγή κώδικα ή η μετάφραση της μορφής του κώδικα μορφοτύπου αρχείων δεδομένων, προκειμένου να είναι σε θέση να εγγράφει, στο δικό του πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, ένα πηγαίο κώδικα ο οποίος διαβάζει από και εγγράφει σε αρχεία δεδομένων του ίδιου μορφοτύπου.

39. Τρίτον, με το πέμπτο έως και το έβδομο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να παράσχει διευκρινίσεις ως προς το εύρος της προβλεπόμενης στο άρθρο 5, παράγραφος 3, της ίδιας οδηγίας εξαιρέσεως από την υποχρέωση λήψεως άδειας από τον φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Ειδικότερα, ζητεί να διευκρινιστεί αν η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να ενεργήσει [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή]» καλύπτει μόνο τις πράξεις τις οποίες ο κάτοχος της άδειας χρήσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δικαιούται να διενεργήσει δυνάμει της άδειας αυτής και αν ο σκοπός για τον οποίο διενεργούνται οι πράξεις αυτές επηρεάζει τη δυνατότητα του κατόχου της άδειας αυτής να επικαλεστεί την εν λόγω εξαίρεση.

40. Τέλος, με το όγδοο και το ένατο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29 έχει την έννοια ότι η αναπαραγωγή, σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή σε εγχειρίδιο χρήσεως, ορισμένων στοιχείων που περιγράφονται στο εγχειρίδιο χρήσεως άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του εγχειριδίου αυτού.

Α — *Επί της προστασίας των λειτουργικών δυνατοτήτων προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και της γλώσσας προγραμματισμού βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250*

41. Με τα ερωτήματά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο διευκρινίσεις ως προς το αντικείμενο και την έκταση της προστασίας που παρέχει η οδηγία 91/250. Ειδικότερα, το ερώτημα που ανακύπτει εν προκειμένω είναι αν οι λειτουργικές δυνατότητες[11], η γλώσσα προγραμματισμού, καθώς και οι μορφότυποι αρχείων δεδομένων προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή συνιστούν την έκφραση του προγράμματος αυτού και μπορούν, συναφώς, να προστατευθούν με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας αυτής.

42. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250 προβλέπει ότι τα κράτη μέλη προστατεύουν τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή ως λογοτεχνικά έργα. Η προστασία που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ισχύει για κάθε μορφή εκφράσεως ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και όχι για τις ιδέες και τις αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή[12]. Η δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας διευκρινίζει επίσης ότι, σύμφωνα με την αρχή αυτή της πνευματικής ιδιοκτησίας, στον βαθμό που η λογική, οι αλγόριθμοι και οι γλώσσες προγραμματισμού περιλαμβάνουν ιδέες και αρχές, αυτές οι ιδέες και αρχές δεν προστατεύονται με την εν λόγω οδηγία.

11 — Το αιτούν δικαστήριο φαίνεται ότι χρησιμοποιεί αδιακρίτως τους όρους «λειτουργία» και «λειτουργική δυνατότητα» στα προδικαστικά ερωτήματα και στο κείμενο της αποφάσεως περί παραπομπής. Για λόγους σαφήνειας, θα χρησιμοποιήσω, στις προτάσεις αυτές, μόνο τους όρους «λειτουργική δυνατότητα».

12 — Βλ. το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250.

43. Η εν λόγω αρχή επαναλαμβάνεται και στις διεθνείς πράξεις. Μεταξύ άλλων, το άρθρο 2 της Συνθήκης του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (ΠΟΔΙ) για την πνευματική ιδιοκτησία [13] προβλέπει ότι η προστασία που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας καλύπτει τις μορφές εκφράσεως και όχι τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες αυτές καθαυτές.

44. Ο λόγος της ως άνω προστασίας έγκειται στο ότι η πρωτοτυπία ενός έργου, η οποία καθιστά δυνατή την παροχή νομικής προστασίας, δεν βρίσκεται σε μια ιδέα, η οποία διακινείται ελεύθερα, αλλά στην έκφρασή της.

45. Όσον αφορά τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, η οδηγία 91/250 δεν διευκρινίζει το περιεχόμενο της έννοιας «κάθε μορφή έκφρασης ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή».

46. Η εν λόγω απουσία ορισμού οφείλεται στη ρητώς εκπεφρασμένη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης. Στην οικεία πρόταση οδηγίας [14], η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διευκρινίζει, πράγματι, ότι «[ε]μπειρογνώμονες στο πεδίο αυτό έκριναν ότι κάθε ορισμός σε μια οδηγία σχετικά με το τι συνιστά ένα πρόγραμμα θα θεωρηθεί κάποτε αναγκαστικά απαρχαιωμένος, καθώς η τεχνολογία του μέλλοντος αλλάζει τη φύση των σήμερα γνωστών προγραμμάτων» [15].

47. Πάντως, ο νομοθέτης της Ένωσης επισήμανε ότι τα στοιχεία της δημιουργικότητας, της τεχνογνωσίας και της εφευρετικότητας εκδηλώνονται στον τρόπο καταρτίσεως του προγράμματος. Ο προγραμματιστής ορίζει τις εργασίες που πρέπει να εκτελεί ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή και προβαίνει σε ανάλυση των μέσων επιτεύξεως των αποτελεσμάτων αυτών. Ο δημιουργός ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, όπως ο συγγραφέας ενός βιβλίου, επιλέγει τα στάδια που πρέπει να διανυθούν και ο τρόπος αποτυπώσεως των σταδίων αυτών παρέχει στο πρόγραμμα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ταχύτητας, αποτελεσματικότητας και ακόμη και ύφους [16].

48. Επομένως, η προστασία ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να είναι θεμιτή μόνον αφ' ής η επιλογή και η διαρρύθμιση των στοιχείων αυτών μαρτυρούν τη δημιουργικότητα και την τεχνογνωσία του δημιουργού και διακρίνουν, έτσι, το έργο του από το έργο των άλλων [17].

49. Με την απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, Bezpečnostní softwarová asociace [18], το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το αντικείμενο της προστασίας που παρέχει η οδηγία 91/250 αφορά το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή σε όλες τις μορφές εκφράσεώς του, οι οποίες επιτρέπουν την αναπαραγωγή του σε διάφορες γλώσσες προγραμματισμού, όπως ο πηγαίος και ο αντικειμενικός κώδικας [19]. Έκρινε, επίσης, ότι, όποια κι αν είναι η μορφή εκφράσεως του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, η μορφή αυτή πρέπει να προστατεύεται, εφόσον η αναπαραγωγή της μπορεί να καταλήξει σε αναπαραγωγή του προγράμματος αυτού καθεαυτό, παρέχοντας έτσι στον υπολογιστή τη δυνατότητα να επιτελέσει τη λειτουργία του [20].

50. Η προστασία προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν περιορίζεται, επομένως, στα λεκτικά στοιχεία του προγράμματος αυτού, δηλαδή στον πηγαίο και στον αντικειμενικό κώδικα, αλλά καλύπτει και κάθε άλλο στοιχείο που εκφράζει τη δημιουργικότητα του προσώπου που κατάρτισε το πρόγραμμα.

13 — Η Συνθήκη, που υπεγράφη στη Γενεύη στις 20 Δεκεμβρίου 1999, εγκρίθηκε εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας με την απόφαση 2000/278/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 2000 (ΕΕ L 89, σ. 6).

14 — Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη νομική προστασία των προγραμμάτων των ηλεκτρονικών υπολογιστών [COM(1988) 816 τελικό, στο εξής: πρόταση οδηγίας].

15 — Βλ. το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, που περιλαμβάνεται στο δεύτερο μέρος της προτάσεως οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις».

16 — Βλ. σημείο 2.3 της προτάσεως οδηγίας.

17 — Βλ. σημείο 2.5 της προτάσεως οδηγίας.

18 — Υπόθεση C-393/09 (Συλλογή 2010, σ. I-13971).

19 — Σκέψη 35.

20 — Σκέψη 38.

51. Στο πλαίσιο που ορίστηκε κατά τον τρόπο αυτόν, πρέπει, εν προκειμένω, να διευκρινισθεί διαδοχικά το αν οι λειτουργικές δυνατότητες ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και η γλώσσα προγραμματισμού μπορούν να θεωρηθούν ως η έκφραση προγράμματος και να τύχουν έτσι της προστασίας που παρέχει η οδηγία 91/250.

1. Επί της προστασίας των λειτουργικών δυνατοτήτων προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας

52. Η λειτουργική δυνατότητα ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να οριστεί ως το σύνολο των δυνατοτήτων που παρέχει ένα σύστημα πληροφορικής, δηλαδή ως οι ενέργειες αυτές καθεαυτές του εν λόγω προγράμματος. Με άλλα λόγια, η λειτουργική δυνατότητα ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή είναι η υπηρεσία που αναμένει από το πρόγραμμα αυτό ο χρήστης.

53. Νομίζω ότι οι λειτουργικές δυνατότητες ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν μπορούν, αυτές καθαυτές, να αποτελέσουν αντικείμενο της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250.

54. Θα εξετάσω ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Όταν ένας προγραμματιστής αποφασίζει να καταρτίσει πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή κρατήσεων αεροπορικών εισιτηρίων, θα υπάρχουν, στο λογισμικό αυτό, πλείονες λειτουργικές δυνατότητες, αναγκαίες για την κράτηση αυτή. Πράγματι, το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή θα πρέπει, διαδοχικά, να είναι σε θέση να εντοπίσει την πτήση που αναζητεί ο χρήστης, να εξακριβώσει τη διαθεσιμότητα των θέσεων, να πραγματοποιήσει κράτηση της θέσεως, να καταγράψει τα στοιχεία του χρήστη, να λάβει υπόψη τα στοιχεία πληρωμής σε ηλεκτρονικό δίκτυο (on line) και, τέλος, να εκδώσει το ηλεκτρονικό εισιτήριο του χρήστη αυτού [21]. Όλες αυτές οι λειτουργικές δυνατότητες, οι ενέργειες αυτές, υπαγορεύονται από απολύτως συγκεκριμένο και οριοθετημένο σκοπό. Ως προς τούτο ομοιάζουν, επομένως, με μια ιδέα. Κατά συνέπεια, ενδέχεται να υπάρχουν προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή τα οποία προσφέρουν τις ίδιες λειτουργικές δυνατότητες.

55. Αντιθέτως, υπάρχουν πλείονα μέσα που παρέχουν τη δυνατότητα συγκεκριμενοποιήσεως των εν λόγω λειτουργικών δυνατοτήτων και αυτά ακριβώς τα μέσα μπορούν να προστατευθούν με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας 91/250. Πράγματι, όπως προαναφέρθηκε, η δημιουργικότητα, η τεχνογνωσία και η εφευρετικότητα εκδηλώνονται στον τρόπο με τον οποίο καταρτίζεται το πρόγραμμα, στη σύνταξή του. Ο προγραμματιστής χρησιμοποιεί τύπους, αλγορίθμους, οι οποίοι, αυτοί καθεαυτούς, αποκλείονται από την προστασία με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας [22], αφού είναι παρεμφερείς προς τις λέξεις τις οποίες χρησιμοποιεί ο ποιητής ή ο μυθιστοριογράφος για τη λογοτεχνική του δημιουργία [23]. Πάντως, ο τρόπος με τον οποίο θα διαρρυθμισθούν όλα αυτά τα στοιχεία, όπως το ύφος της συντάξεως του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, θα μπορεί να αντικατοπτρίζει την προσωπική πνευματική εργασία του δημιουργού του και, επομένως, θα μπορεί να προστατευθεί.

56. Εξάλλου, εκτιμώ ότι η ανάλυση αυτή επιβεβαιώνεται από τις προπαρασκευαστικές εργασίες κατόπιν των οποίων εκδόθηκε η οδηγία 91/250. Πράγματι, με την πρόταση οδηγίας, η Επιτροπή διευκρινίζει ότι η προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας έχει ως κύριο πλεονέκτημα ότι καλύπτει μόνον την ατομική έκφραση του έργου, αφήνοντας έτσι την επιθυμητή ελευθερία σε άλλους δημιουργούς, ώστε να καταρτίσουν παρεμφερή ή ακόμη και πανομοιότυπα προγράμματα, υπό την προϋπόθεση ότι δεν προβαίνουν σε αντιγραφή [24]. Η πτυχή αυτή είναι ιδιαιτέρως σημαντική, διότι οι αλγόριθμοι στους οποίους στηρίζονται τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι διαθέσιμοι σε ικανό βεβαίως, όχι όμως και απεριόριστο, αριθμό [25].

21 — Βλ. την απόφαση του High Court of Justice (England & Wales), της 30ής Ιουλίου 2004, Navitaire Inc. v. EasyJet ([2004] EWHC 1725 [Ch], σκέψεις 116 και 117).

22 — Βλ. τη δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη και το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

23 — Βλ. σημείο 2.4 της προτάσεως οδηγίας.

24 — Βλ. σημείο 3.7 της προτάσεως οδηγίας.

25 — Όπ.π.

57. Η παραδοχή ότι μια λειτουργική δυνατότητα προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί, αυτή καθεαυτήν, να τύχει προστασίας θα κατέληγε στην παροχή της δυνατότητας μονοπωλήσεως των ιδεών, σε βάρος της τεχνικής προόδου και της βιομηχανικής αναπτύξεως.

58. Εξάλλου, αντιλαμβάνομαι ότι το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η αναπαραγωγή των πτυχών του πηγαίου κώδικα, που αφορούν τις λειτουργικές δυνατότητες προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, στον πηγαίο κώδικα άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή συνιστά προσβολή των αποκλειστικών δικαιωμάτων του δημιουργού του πρώτου προγράμματος.

59. Φρονώ ότι, όπως ακριβώς τα άλλα έργα που προστατεύονται με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, η αναπαραγωγή ουσιώδους τμήματος της εκφράσεως των λειτουργικών δυνατοτήτων προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να αποτελέσει προσβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

60. Πράγματι, με την απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, Infopaq International [26], το Δικαστήριο έκρινε ότι τα διάφορα τμήματα ενός έργου απολαύουν της προστασίας του άρθρου 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/29, υπό την προϋπόθεση ότι περιλαμβάνουν ορισμένα από τα στοιχεία που αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του έργου αυτού [27]. Δεδομένου ότι το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή πρέπει να θεωρηθεί στο σύνολό του ως λογοτεχνικό έργο [28], η ίδια προσέγγιση πρέπει να υιοθετηθεί όσον αφορά τα στοιχεία που συνιστούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή.

61. Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν είναι δυνατό να ασκήσουν επιρροή επί της προσεγγίσεως αυτής η φύση και η έκταση των λειτουργικών δυνατοτήτων προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή που αναπαρήχθησαν σε άλλο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή ακόμη ο βαθμός λεπτομέρειας με τον οποίο αναπαρήχθησαν οι εν λόγω λειτουργικές δυνατότητες.

62. Δεν το νομίζω.

63. Επανέρχομαι στο παράδειγμα του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή που παρέχει τη δυνατότητα κρατήσεως αεροπορικού εισιτηρίου. Η δομή του προγράμματος αυτού θα καθορίσει τις λειτουργικές του δυνατότητες και θα περιγράψει τον συνδυασμό των δυνατοτήτων αυτών. Αυτή καθεαυτήν η λειτουργία που επιτελεί το εν λόγω πρόγραμμα, δηλαδή η απόκτηση αεροπορικού εισιτηρίου από τον χρήστη, θα υπαγορεύσει τον συνδυασμό αυτόν. Θα πρέπει να εξακριβωθεί αν η πτήση αυτή υφίσταται, σε περίπτωση θετικής απαντήσεως, σε ποια ημερομηνία και ώρα, αν υπάρχουν ακόμη κενές θέσεις κ.λπ. Ανεξαρτήτως της φύσεως και της εκτάσεως της λειτουργικής δυνατότητας, φρονώ ότι αυτή ή ακόμη και ο συνδυασμός πλειόνων λειτουργικών δυνατοτήτων εξακολουθούν να μπορούν να εξομοιωθούν προς μια ιδέα και δεν είναι δυνατό, κατά συνέπεια, να προστατευθούν, καθεαυτές, με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

64. Ομοίως, εκτιμώ ότι η ορθότητα της προσεγγίσεως αυτής δεν μπορεί να τεθεί εν αμφιβόλω από τη φύση και την έκταση της δεξιότητας, της κριτικής ικανότητας και της προσπάθειας που απαιτήθηκαν για τον σχεδιασμό της λειτουργικής δυνατότητας προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή.

65. Πράγματι, υπενθυμίζω ότι το άρθρο 1, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250 ορίζει ότι ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή προστατεύεται εφόσον είναι πρωτότυπο, με την έννοια ότι είναι αποτέλεσμα της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του. Η διάταξη αυτή διευκρινίζει ότι δεν τυγχάνει εφαρμογής κανένα άλλο κριτήριο για να καθοριστεί αν το πρόγραμμα αυτό μπορεί να τύχει προστασίας [29]. Επιπλέον, η όγδοη αιτιολογική σκέψη αναφέρει ότι, όσον αφορά τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία προσδιορίζεται κατά πόσον ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή αποτελεί ή όχι πρωτότυπο έργο, δεν πρέπει να εφαρμόζεται έλεγχος της ποιοτικής ή αισθητικής αξίας του προγράμματος.

26 — Υπόθεση C-5/08, Συλλογή 2009, σ. I-6569.

27 — Σκέψη 39.

28 — Βλ. το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250. Βλ., και το άρθρο 1, παράγραφος 2, της προτάσεως οδηγίας.

29 — Βλ. και το άρθρο 1, παράγραφος 3, της προτάσεως οδηγίας.

66. Ως εκ τούτου, είμαι της γνώμης ότι, για να καθοριστεί αν ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να τύχει νομικής προστασίας με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, πρέπει να ληφθεί υπόψη όχι ο χρόνος και η εργασία που αφιερώθηκαν στον σχεδιασμό του προγράμματος αυτού ούτε ο βαθμός δεξιότητας του δημιουργού του, αλλά ο βαθμός πρωτοτυπίας της συντάξεώς του.

67. Στην παρούσα υπόθεση, ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να εξακριβώσει αν, κατά την αναπαραγωγή των λειτουργικών δυνατοτήτων των συστατικών στοιχείων SAS, η WPL αναπαρήγαγε, στο σύστημά της WPL, ουσιώδες τμήμα των εν λόγω συστατικών στοιχείων που αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού των εν λόγω στοιχείων.

2. Επί της προστασίας της γλώσσας προγραμματισμού με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας

68. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης να διευκρινιστεί αν η γλώσσα προγραμματισμού στην οποία καταρτίσθηκε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να προστατευθεί με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας 91/250 [30]. Πράγματι, η WPL ενήργησε κατά τρόπον ώστε το σύστημά της WPL να μπορεί να ερμηνεύει και να εκτελεί τις γραπτές εντολές σε γλώσσα SAS.

69. Όπως προανέφερα, ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή καταρτίζεται, κατ' αρχάς, υπό τη μορφή πηγαίου κώδικα. Ο κώδικας αυτός έχει συνταχθεί σε γλώσσα προγραμματισμού η οποία θα λειτουργήσει ως εργαλείο μεταφράσεως μεταξύ του χρήστη και της μηχανής. Παρέχει στον χρήστη αυτόν τη δυνατότητα να εγγράφει εντολές σε γλώσσα που ο ίδιος αντιλαμβάνεται. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι η γλώσσα SAS συνίσταται σε προτάσεις, παραστάσεις, επιλογές, μορφοτύπους και συναρτήσεις που εκφράζονται σε λεξικές οντότητες, δηλαδή αλυσίδες χαρακτήρων χρησιμοποιούμενες σύμφωνα με ορισμένες συμβάσεις. Ένα από τα πολλά είδη ενιαίων στοιχείων της γλώσσας SAS είναι τα ονόματα, για παράδειγμα LOGISTIC και UNIVARIATE. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει επίσης ότι η γλώσσα SAS έχει τη δική της σύνταξη και τις δικές της λέξεις-κλειδιά [31].

70. Κατά τον Patrick Roussel, «η γλώσσα προγραμματισμού ομοιάζει, αυτή καθεαυτήν, με επιστημονικό έργο, με θεωρητική κατασκευή, της οποίας ο σκοπός είναι να οργανώνει, να ορίζει και να διαβιβάζει γνώσεις, προκειμένου να εγγράφει πηγαίους κώδικες λογισμικού σε πρόταση κατανοητή από τον άνθρωπο και δυνάμενη ευχερώς να μετατραπεί σε εντολές που εκτελούνται από υπολογιστή. Η γλώσσα προγραμματισμού επινοεί ιδιαίτερες μεθόδους χρήσεως, διευκολύνει τη χρήση της διανοίας για τη διατύπωση και την τυποποίηση πηγαίων προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή. Δεν πρόκειται, όπως στην περίπτωση προγράμματος, για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος από ηλεκτρονικό υπολογιστή, αλλά για τη θέσπιση των κανόνων διατυπώσεως προγράμματος που θα καταστήσει δυνατή την επίτευξη ενός αποτελέσματος» [32].

71. Κατά συνέπεια, νομίζω ότι η γλώσσα προγραμματισμού είναι λειτουργικό στοιχείο το οποίο παρέχει τη δυνατότητα να δίδονται εντολές στη μηχανή. Όπως διαπιστώθηκε όσον αφορά τη γλώσσα SAS, η γλώσσα προγραμματισμού αποτελείται από λέξεις και χαρακτήρες γνωστούς σε όλους, που στερούνται εντελώς πρωτοτυπίας. Νομίζω ότι η γλώσσα προγραμματισμού πρέπει να εξομοιωθεί με τη γλώσσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας μυθιστορήματος. Επομένως, είναι το μέσον που παρέχει τη δυνατότητα εκφράσεως και όχι η ίδια η έκφραση.

72. Κατά συνέπεια, δεν νομίζω ότι μπορεί να θεωρηθεί, αυτή καθεαυτήν, ως η έκφραση προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και, συνακολούθως, να προστατευθεί με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας 91/250.

30 — Βλ. σημεία 67 έως 69 της αποφάσεως περί παραπομπής.

31 — Βλ. σημείο 11 της αποφάσεως περί παραπομπής.

32 — Βλ. Roussel, P., «La maîtrise d'un langage de programmation s'acquiert par la pratique», *Revue Communication Commerce électronique nº 4*, avril 2005, μελέτη 15.

73. Κατά τη γνώμη μου, η ανάλυση αυτή δεν τίθεται εν αμφιβόλω από το γεγονός ότι η δέκατη τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής αναφέρει ότι οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζονται η λογική, οι αλγόριθμοι και οι γλώσσες προγραμματισμού δεν προστατεύονται βάσει της εν λόγω οδηγίας. Πράγματι, η SAS Institute φρονεί ότι, ερμηνευόμενη a contrario, η ως άνω αιτιολογική σκέψη καταδεικνύει ότι η γλώσσα προγραμματισμού δεν στερείται της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας επί των προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή.

74. Στην πραγματικότητα, νομίζω ότι η εν λόγω αιτιολογική σκέψη επαναλαμβάνει απλώς την αρχή ότι τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύουν την έκφραση των ιδεών και όχι τις ίδιες τις ιδέες. Επομένως, η γλώσσα προγραμματισμού, αυτή καθεαυτήν, δεν μπορεί να προστατευθεί. Αντιθέτως, δεδομένου ότι ο πηγαίος κώδικας ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή έχει συνταχθεί σε γλώσσα προγραμματισμού, αυτή ακριβώς η έκφραση μέσω της γλώσσας προγραμματισμού μπορεί να τύχει προστασίας βάσει του άρθρου 1 της οδηγίας 91/250.

75. Έχοντας υπόψη τα προηγούμενα στοιχεία, εκτιμώ ότι η γλώσσα προγραμματισμού δεν συνιστά, αυτή καθεαυτήν, μορφή εκφράσεως του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δυνάμενη να αποτελέσει αντικείμενο της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της ως άνω διατάξεως.

76. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προηγουμένων σκέψεων, εκτιμώ ότι το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250 έχει την έννοια ότι οι λειτουργικές δυνατότητες προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή καθώς και η γλώσσα προγραμματισμού δεν μπορούν, αυτές καθεαυτές, να τύχουν της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να εξακριβώσει αν, με την αναπαραγωγή των εν λόγω λειτουργικών δυνατοτήτων στο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, ο δημιουργός του προγράμματος αυτού αναπαρήγαγε ουσιώδες τμήμα των στοιχείων του πρώτου προγράμματος, τα οποία αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του.

Β — *Επί της προστασίας των μορφοτύπων αρχείων δεδομένων με το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250*

77. Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν η WPL προσέβαλε τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας καθόσον αποκρυπτογράφησε επαρκώς τον μορφότυπο των αρχείων δεδομένων SAS, ώστε να είναι σε θέση να συντάξει πηγαίο κώδικα, στο πρόγραμμά της ηλεκτρονικού υπολογιστή, ο οποίος διαβάζει και εγγράφει αρχεία δεδομένων στον μορφότυπο αυτόν.

78. Το ερώτημα αυτό μας οδηγεί να εξετάσουμε, διαδοχικά, αν, ως σύστημα λογικής διασυνδέσεως [33], ο μορφότυπος αρχείων δεδομένων αποτελεί έκφραση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δεκτική προστασίας βάσει της οδηγίας 91/250 και αν μπορεί, συναφώς, να υποβληθεί, βάσει του άρθρου 6 της οδηγίας αυτής, σε αντίστροφη μεταγλώττιση, προκειμένου να επιτευχθεί διαλειτουργικότητα μεταξύ των στοιχείων των διαφορετικών προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή.

79. Η SAS Institute περιγράφει τους μορφοτύπους αρχείων δεδομένων ως εξής. Το σύστημα SAS αποθηκεύει δεδομένα σε αρχεία και τα εξάγει από αυτά. Για τον σκοπό αυτόν, το εν λόγω σύστημα χρησιμοποιεί ορισμένο αριθμό μορφοτύπων δεδομένων οι οποίοι σχεδιάστηκαν από τη SAS Institute. Οι εν λόγω μορφότυποι μπορούν να θεωρηθούν ως κενά έντυπα που το σύστημα SAS πρέπει να συμπληρώσει με τα δεδομένα του πελάτη και τα οποία προβλέπουν ειδικούς χώρους στους οποίους πρέπει να καταχωρισθούν συγκεκριμένες πληροφορίες, προκειμένου το σύστημα αυτό να μπορεί να διαβάζει από το και να εγγράφει στο αρχείο σωστά [34].

33 — Προφανώς, ότι οι μετέχοντες στη διαδικασία καθώς και το αιτούν δικαστήριο δέχονται ότι ο μορφότυπος αρχείων δεδομένων SAS συνιστά σύστημα λογικής διασυνδέσεως.

34 — Βλ. σημείο 96 των γραπτών παρατηρήσεων της SAS Institute.

80. Προκειμένου να παράσχει στο πρόγραμμά της τη δυνατότητα προσβάσεως στα δεδομένα των χρηστών που έχουν αποθηκευθεί στον μορφότυπο αρχείων δεδομένων SAS, η WPL μερίμνησε ώστε το πρόγραμμά της να αντιλαμβάνεται και να ερμηνεύει τον εν λόγω μορφότυπο.

81. Νομίζω ότι η οδηγία 91/250 δεν εξαιρεί τα συστήματα διασυνδέσεως από την προστασία που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Στη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη της προβλέπεται απλώς ότι οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος, περιλαμβανομένων και εκείνων στις οποίες βασίζονται τα συστήματα διασυνδέσεως, δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της παρούσας οδηγίας.

82. Όπως και η SAS Institute, εκτιμώ ότι ο μορφότυπος αρχείων δεδομένων SAS αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του προγράμματός της ηλεκτρονικού υπολογιστή. Άλλωστε, στην ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/250 διευκρινίζεται ότι τα μέρη του προγράμματος τα οποία εξασφαλίζουν την εν λόγω διασύνδεση και τον διάλογο μεταξύ των στοιχείων υλικού και λογισμικού είναι γενικώς γνωστά ως «συστήματα διασύνδεσης». Όντας μέρος του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, το σύστημα διασυνδέσεως —εν προκειμένω τα στοιχεία που δημιουργούν, εγγράφουν σε και διαβάζουν από τον μορφότυπο αρχείων δεδομένων SAS— εκφράζεται, επομένως, σε πηγαίο κώδικα εντός του προγράμματος αυτού. Κατά συνέπεια, εάν η έκφραση του συστήματος διασυνδέσεως συνιστά ουσιώδες τμήμα της εκφράσεως του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, όπως ανέλυσα στα σημεία 59 και 60 των παρουσών προτάσεων, μπορεί να προστατευθεί από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας βάσει της οδηγίας 91/250.

83. Κατόπιν των ανωτέρω διευκρινίσεων, το ζήτημα που ανακύπτει εν προκειμένω είναι αν, βάσει του άρθρου 6 της οδηγίας αυτής, η WPL εδικαιούτο να προβεί σε πράξη αντίστροφης μεταγλωττίσεως προκειμένου να διασφαλίσει τη διαλειτουργικότητα μεταξύ του συστήματος SAS και του συστήματός της WPL.

84. Πράγματι, το σύστημα διασυνδέσεως εξασφαλίζει τη διαλειτουργικότητα, δηλαδή τη δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών και αμοιβαίας χρησιμοποιήσεως των πληροφοριών αυτών [35], μεταξύ των στοιχείων των διαφόρων προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή [36]. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250 προβλέπει ότι, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, δεν απαιτείται η άδεια του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επί προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, εφόσον η αναπαραγωγή του κώδικα και η μετάφραση της μορφής του, υπό την έννοια του άρθρου 4, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας αυτής, είναι αναγκαίες για να ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να επιτευχθεί διαλειτουργικότητα ενός ανεξάρτητα δημιουργηθέντος προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή με άλλα προγράμματα. Πρόκειται για την καλούμενη αντίστροφη μεταγλώττιση.

85. Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250 συνιστά εξαίρεση από τα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή και πρέπει, κατ' εμέ, να ερμηνευθεί συσταλτικά. Συναφώς, ο νομοθέτης της Ένωσης φρόντισε να διευκρινίσει, στην εικοστή πρώτη και στην εικοστή τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, ότι η αντίστροφη μεταγλώττιση πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι θεμιτή μόνον υπό συγκεκριμένες συνθήκες και ότι δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά τρόπο που προσβάλλει τα νόμιμα συμφέροντα του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ή που έρχεται σε σύγκρουση με τη συνήθη εκμετάλλευση του προγράμματος.

86. Επομένως, η αντίστροφη μεταγλώττιση μπορεί να θεωρηθεί θεμιτή μόνον εφόσον διενεργείται από τον κάτοχο άδειας χρήσεως, οι αναγκαίες πληροφορίες για την επίτευξη διαλειτουργικότητας δεν έχουν καταστεί ευκόλως και ταχέως προσιτές στον εν λόγω κάτοχο άδειας και η μεταγλώττιση αυτή περιορίζεται στα μέρη του πρωτοτύπου προγράμματος που είναι αναγκαία για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας [37].

35 — Βλ. τη δωδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/250.

36 — Βλ. την ενδέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής.

37 — Βλ. άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχεία α′ έως γ′, της οδηγίας 91/250.

87. Είμαι της γνώμης ότι η χρήση των όρων «αναγκαίος» ή ακόμη «απαραίτητος» καταδεικνύει τη βούληση του νομοθέτη της Ένωσης να εμφανίσει την αντίστροφη μεταγλώττιση ως εξαιρετική πράξη. Φρονώ ότι ο κάτοχος άδειας χρήσεως θα πρέπει να αποδείξει την απόλυτη ανάγκη αναπαραγωγής του κώδικα ή μεταφράσεως της μορφής του για την επίτευξη της διαλειτουργικότητας με τα στοιχεία του προγράμματός του.

88. Τέλος, νομίζω ότι η αντίστροφη μεταγλώττιση δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να παρέχει στον κάτοχο άδειας χρήσεως τη δυνατότητα να αντιγράψει τον κώδικα του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή στο δικό του πρόγραμμα. Πράγματι, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250 ορίζει ότι η μέθοδος αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να *ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να επιτευχθεί η διαλειτουργικότητα*[38] μεταξύ των στοιχείων διαφορετικών προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή. Σε καμία περίπτωση δεν προβλέπει την παροχή άδειας αντιγραφής του κώδικα του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή.

89. Εν πάση περιπτώσει, στον εθνικό δικαστή απόκειται να ελέγξει αν πληρούνται οι προϋποθέσεις που απαριθμούνται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, στοιχεία α′ έως γ′, της οδηγίας αυτής.

90. Έχοντας υπόψη τα προηγούμενα στοιχεία, εκτιμώ ότι τα άρθρα 1, παράγραφος 2, και 6 της οδηγίας 91/250 έχουν την έννοια ότι δεν θεωρείται ως πράξη υποκείμενη σε άδεια η εκ μέρους κατόχου άδειας χρήσεως αναπαραγωγή του κώδικα ή η μετάφραση της μορφής του κώδικα μορφοτύπου αρχείων δεδομένων, προκειμένου να είναι σε θέση να εγγράφει, στο δικό του πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, πηγαίο κώδικα ο οποίος διαβάζει από και εγγράφει προς τον εν λόγω μορφότυπο αρχείων, υπό την προϋπόθεση ότι η πράξη αυτή είναι απολύτως αναγκαία για να ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να επιτευχθεί διαλειτουργικότητα μεταξύ των στοιχείων διαφορετικών προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η εν λόγω πράξη δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να παρέχει στον κάτοχο άδειας χρήσεως τη δυνατότητα αντιγραφής του κώδικα του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή στο δικό του πρόγραμμα, πράγμα το οποίο θα πρέπει να ελέγξει ο εθνικός δικαστής.

Γ — *Επί του περιεχομένου του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250*

91. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να διενεργήσει [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή]», του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250 περιλαμβάνει μόνο τις πράξεις που ο κάτοχος άδειας χρήσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δικαιούται να διενεργεί βάσει της άδειας αυτής και αν ο σκοπός για τον οποίο διενεργούνται οι πράξεις αυτές επηρεάζει τη δυνατότητα του κατόχου της άδειας αυτής να επικαλεστεί την εν λόγω εξαίρεση.

92. Το αντικείμενο της διατάξεως αυτής είναι σαφές. Η παρατήρηση, η μελέτη ή η δοκιμή της λειτουργίας ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή αποσκοπούν στον εντοπισμό των ιδεών και των αρχών στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος αυτού. Η διάταξη αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της διευρύνσεως της αρχής που διατυπώνεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, κατά την οποία οι ιδέες και οι αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν προστατεύονται με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

93. Νομίζω ότι η πρακτική χρησιμότητα του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής έγκειται στο να αποτραπεί το ενδεχόμενο να προστατεύσει έμμεσα, με συμβατικές ρήτρες, ο φορέας των δικαιωμάτων προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή τις ιδέες και τις αρχές στις οποίες βασίζεται το πρόγραμμα αυτό. Συναφώς, το άρθρο 9, παράγραφος 1, δεύτερη φράση, της οδηγίας 91/250 ορίζει ότι είναι άκυρες όλες οι αντίθετες προς το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής διατάξεις.

38 — Η υπογράμμιση δική μου.

94. Πάντως, μολονότι η τελευταία αυτή διάταξη παρέχει στο πρόσωπο που έχει το δικαίωμα χρήσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή τη δυνατότητα να εντοπίζει τις ιδέες και τις αρχές στις οποίες βασίζεται οποιοδήποτε στοιχείο του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, παρ' όλα αυτά περιορίζει τη δυνατότητα αυτή [39]. Επομένως, το πρόσωπο αυτό δικαιούται να παρατηρεί, να μελετά ή να δοκιμάζει τη λειτουργία του προγράμματος αυτού εντός των ορίων *των πράξεων που έχει το δικαίωμα να διενεργήσει* [40].

95. Νομίζω ότι η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να διενεργήσει [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή]» αναφέρεται στις πράξεις για τη διενέργεια των οποίων απαιτείται άδεια δυνάμει των άρθρων 4, στοιχεία α′ και β′, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/250. Πράγματι, τα αποκλειστικά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας περιλαμβάνουν το δικαίωμα του φορέα τους να διενεργεί και να παρέχει άδεια για τη διενέργεια ορισμένων πράξεων [41]. Ο φορέας των δικαιωμάτων αυτών είναι ο μόνος που προσδιορίζει τις εν λόγω πράξεις με την άδεια που θα χορηγήσει. Επί παραδείγματι, μπορεί να χορηγήσει άδεια αναπαραγωγής του προγράμματός του ηλεκτρονικού υπολογιστή, όχι όμως μεταφράσεως ή προσαρμογής του.

96. Άλλωστε, δυνάμει του άρθρου 5, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, ελλείψει ειδικών συμβατικών διατάξεων, δεν απαιτείται η άδεια του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας για ορισμένες πράξεις, όταν αυτές είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, συμπεριλαμβανομένης της διορθώσεως σφαλμάτων. Ο νομοθέτης της Ένωσης φρόντισε να διευκρινίσει, στη δέκατη έβδομη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/250, ότι οι πράξεις φορτώσεως και εκτελέσεως που απαιτούνται για τη χρησιμοποίηση αυτή δεν δύνανται να απαγορευθούν συμβατικώς.

97. Επομένως, έχοντας υπόψη τα στοιχεία αυτά, εκτιμώ ότι η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να διενεργήσει [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή]» αναφέρεται στις πράξεις για τη διενέργεια των οποίων το πρόσωπο αυτό έλαβε την άδεια του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και στις πράξεις φορτώσεως και εκτελέσεως που είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή.

98. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, επιπλέον, αν οι σκοποί για τους οποίους παρατηρήθηκε, μελετήθηκε ή δοκιμάστηκε η λειτουργία προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή [42] επηρεάζουν τη δυνατότητα επικλήσεως της εξαιρέσεως του άρθρου 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250.

99. Όπως διαπιστώθηκε, ο σκοπός της διατάξεως αυτής είναι να παράσχει τη δυνατότητα εντοπισμού των ιδεών και των αρχών που αποτελούν τη βάση οποιουδήποτε στοιχείου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, χωρίς να προσβάλλονται, ωστόσο, τα αποκλειστικά δικαιώματα του δημιουργού του προγράμματος αυτού.

100. Είμαι της γνώμης ότι από το γράμμα και την οικονομία της διατάξεως αυτής συνάγεται ότι αυτή δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια να παρέχει στο πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσεως του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή τη δυνατότητα προσβάσεως σε πληροφορίες που προστατεύονται από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αυτές του πηγαίου κώδικα ή του αντικειμενικού κώδικα.

101. Κατά συνέπεια, έχοντας υπόψη το σύνολο των προηγουμένων στοιχείων, εκτιμώ ότι το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με τα άρθρα 4, στοιχεία α′ και β′, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία

39 — Βλ. και τη δέκατη όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 91/250.

40 — Η υπογράμμιση δική μου.

41 — Άρθρο 4, στοιχεία α′ και β′, της οδηγίας αυτής.

42 — Οι σκοποί αυτοί απαριθμούνται στο έβδομο ερώτημα, στοιχεία α′ έως ζ′.

δικαιούται να διενεργήσει [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή]» αναφέρεται στις πράξεις για τη διενέργεια των οποίων το πρόσωπο αυτό έλαβε την άδεια του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και στις πράξεις φορτώσεως και εκτελέσεως που είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η παρατήρηση, η μελέτη ή η δοκιμή της λειτουργίας προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή που πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη διάταξη αυτή δεν πρέπει να έχουν ως συνέπεια να παρέχουν στο πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσεως αντιγράφου του προγράμματος αυτού τη δυνατότητα προσβάσεως σε πληροφορίες που προστατεύονται από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αυτές του πηγαίου κώδικα ή του αντικειμενικού κώδικα.

Δ — Επί της προστασίας του εγχειριδίου χρήσεως προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή με το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29

102. Με τα ερωτήματά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29 έχει την έννοια ότι η αναπαραγωγή, σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή σε εγχειρίδιο χρήσεως, ορισμένων στοιχείων που περιγράφονται στο εγχειρίδιο χρήσεως άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του εν λόγω εγχειριδίου.

103. Τα εγχειρίδια SAS συνιστούν τεχνικά έργα τα οποία καταγράφουν συστηματικά και διεξοδικά τις λειτουργικές δυνατότητες εκάστου συστατικού στοιχείου SAS, τις αναγκαίες εισόδους και, όπου αρμόζει, τις αναμενόμενες εξόδους. Έχουν πρακτικό σκοπό και είναι σχεδιασμένα για να παρέχουν στους χρήστες πολλές πληροφορίες για την εξωτερική συμπεριφορά του συστήματος SAS. Τα εγχειρίδια SAS δεν περιέχουν πληροφορίες για την εσωτερική συμπεριφορά του συστήματος SAS.

104. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι έκαστο εγχειρίδιο SAS είναι πρωτότυπο λογοτεχνικό έργο, το οποίο απολαύει της προστασίας των δικαιωμάτων του δημιουργού, δυνάμει της οδηγίας 2001/29.

105. Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής προβλέπει το αποκλειστικό δικαίωμα, για τον δημιουργό, να επιτρέπει ή να απαγορεύει την αναπαραγωγή των έργων του «με οποιοδήποτε μέσο και μορφή». Κατ' εμέ, το γεγονός ότι η προβαλλόμενη προσβολή αφορά και την αναπαραγωγή εγχειριδίων για να δημιουργηθεί ένα έργο που εμφανίζεται υπό διαφορετική μορφή, όπως ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, δεν εξαιρεί αυτή την αναπαραγωγή από το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

106. Πράγματι, με την προπαρατεθείσα απόφαση Infopaq International, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να αποφανθεί επί της προστασίας που παρέχει το άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29. Ανέφερε ότι, κατά την εικοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας αυτής, οι πράξεις που καλύπτονται από το δικαίωμα αναπαραγωγής πρέπει να νοούνται υπό ευρεία έννοια. Η εν λόγω απαίτηση ευρέος ορισμού των πράξεων αυτών υπάρχει επίσης στη διατύπωση του άρθρου 2 της οδηγίας αυτής, όπου χρησιμοποιούνται φράσεις όπως «άμεση ή έμμεση», «προσωρινή ή μόνιμη», «με οποιοδήποτε μέσο και μορφή» [43].

107. Κατά συνέπεια, η προστασία που παρέχει το άρθρο 2 της οδηγίας 2001/29 πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να περιλαμβάνει τόσο την αναπαραγωγή ορισμένων στοιχείων τόσο στο εγχειρίδιο άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή όσο και στο ίδιο το πρόγραμμα του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

108. Το ζήτημα που ανακύπτει επί του παρόντος είναι αν, επαναλαμβάνοντας στο εγχειρίδιο WPL και στο σύστημα WPL ορισμένα από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στα εγχειρίδια SAS, η WPL προσέβαλε τα δικαιώματα του δημιουργού που η SAS Institute έχει επί των τελευταίων αυτών εγχειριδίων.

109. Όπως εξέθεσα στο σημείο 43 των προτάσεων αυτών, τα δικαιώματα του δημιουργού διαπνέονται από την αρχή ότι η προστασία που παρέχουν καλύπτει τις μορφές εκφράσεως και όχι τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες αυτές καθεαυτές.

43 — Σκέψεις 41 και 42.

110. Στην παρούσα υπόθεση, το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι η WPL, μεταξύ άλλων, υιοθέτησε από τα εγχειρίδια SAS τις λέξεις-κλειδιά, τη σύνταξη, τις εντολές και τους συνδυασμούς εντολών, τις επιλογές, τις προεπιλεγμένες τιμές καθώς και τις επαναλήψεις, προκειμένου να τις αναπαραγάγει στο πρόγραμμά της, καθώς και στο εγχειρίδιό της WPL.

111. Νομίζω ότι τα εν λόγω στοιχεία, δεν μπορούν, αυτά καθεαυτά, να τύχουν της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα του δημιουργού.

112. Πράγματι, όσον αφορά τη γλώσσα προγραμματισμού, εξέθεσα, στα σημεία 69 και 70 των προτάσεων αυτών, ότι αποτελείται από λεκτικές οντότητες, από χαρακτήρες, και ότι έχει ιδιαίτερους κανόνες συντάξεως και χρησιμοποιεί τις δικές της λέξεις-κλειδιά.

113. Οι επιλογές που προβλέπονται σε σχέση με διαφορετικές εντολές συνιστούν μια μορφή επιμέρους συμπεριφορών σε σχέση με δεδομένη εντολή. Οι εν λόγω επιμέρους συμπεριφορές παρέχουν τη δυνατότητα ελέγχου των λεπτομερειών της ζητουμένης συμπεριφοράς. Προς τον σκοπό αυτόν, αρκεί να προστεθούν ορισμένες λέξεις μετά το όνομα της εντολής.

114. Όσον αφορά τις προεπιλογές, οι οποίες εφαρμόζονται για την περίπτωση που ο χρήστης δεν έχει καθορίσει μια συγκεκριμένη εντολή ή επιλογή, παρέχουν στο σύστημα SAS τη δυνατότητα να επιτρέπει την παράλειψη, υπό ορισμένες συνθήκες, ονομάτων εντολών, επιλογών ή ονομάτων δεδομένων, εφόσον οι προεπιλογές αυτές αντικαθιστούν το δημιουργούμενο κενό.

115. Όσον αφορά την επιλογή των πράξεων στατιστικής, από τις παρατηρήσεις που υπέβαλε η WPL προκύπτει ότι η εκτέλεση των πράξεων αυτών είναι το αποτέλεσμα της συντάξεως εντολών σε γλώσσα SAS. Τα εγχειρίδια SAS περιλαμβάνουν περιγραφή εκάστης των πράξεων στατιστικής που προστίθεται στις διαδοχικές εκδοχές του συστήματος SAS. Το σύστημα WPL προτείνει την ίδια επιλογή πράξεων στατιστικής στους χρήστες που συντάσσουν τα προγράμματα εφαρμογής σε γλώσσα SAS. Το σύστημα WPL δεν αναπαράγει την περιγραφή των εν λόγω πράξεων στατιστικής, αλλά περιορίζεται στην εκτέλεση των πράξεων αυτών.

116. Η WPL υποστηρίζει ότι οι μαθηματικοί τύποι που περιέχονται στα εγχειρίδια SAS περιγράφουν το αποτέλεσμα που θα υπολογιστεί με βάση την εντολή. Δεν πρόκειται για τον κώδικα του προγράμματος που είναι αναγκαίος για να πραγματοποιηθεί μια σειρά υπολογισμών. Πράγματι, ένας μαθηματικός τύπος μπορεί να εφαρμοστεί κατά πολλούς τρόπους. Οι προγραμματιστές της WPL συνέταξαν πηγαίο κώδικα ικανό να εκτελέσει τους υπολογισμούς όπως περιγράφονται στους μαθηματικούς τύπους.

117. Τέλος, το σύστημα SAS περιέχει μια ιδιαίτερη πράξη στατιστικής που ολοκληρώνεται με οκτώ επαναλήψεις. Στο μέτρο που η τιμή αυτή ασκεί, κατά την WPL, κάποια επιρροή στο τελικό αποτέλεσμα, οι προγραμματιστές, αφού μελέτησαν τα εγχειρίδια SAS, δημιούργησαν πηγαίο κώδικα εξίσου ικανό να εκτελέσει οκτώ επαναλήψεις.

118. Από το σύνολο των σκέψεων αυτών προκύπτει ότι τα διάφορα αυτά στοιχεία αντιστοιχούν, κατ' εμέ, σε ιδέες, διαδικασίες, μεθόδους λειτουργίας ή μαθηματικές έννοιες. Επομένως, δεν μπορούν, αυτά καθεαυτά, να τύχουν της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα του δημιουργού, βάσει του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29.

119. Αντιθέτως, η έκφραση αυτών των ιδεών, των διαδικασιών, των μεθόδων λειτουργίας ή των μαθηματικών εννοιών μπορεί να προστατευθεί βάσει της διατάξεως αυτής, εάν κατέληγε να έχει πρωτότυπο χαρακτήρα.

120. Πράγματι, μόνο μέσω της επιλογής, της διαρρυθμίσεως και του συνδυασμού των λέξεων αυτών παρέχεται στον δημιουργό η δυνατότητα να εκφράσει το δημιουργικό του πνεύμα με πρωτότυπο τρόπο και να καταλήξει σε ένα αποτέλεσμα που αποτελεί πνευματική δημιουργία [44].

44 — Βλ., υπό την έννοια αυτή, την προπαρατεθείσα απόφαση Infopaq International (σκέψη 45).

121. Εν πάση περιπτώσει, στον εθνικό δικαστή εναπόκειται να εξακριβώσει αν αυτό συμβαίνει στην παρούσα υπόθεση.

122. Λαμβανομένων υπόψη των προηγουμένων σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι το άρθρο 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2001/29 έχει την έννοια ότι η αναπαραγωγή, σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή σε εγχειρίδιο χρήσεως, ορισμένων στοιχείων που περιγράφονται στο εγχειρίδιο άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του εγχειριδίου αυτού εάν —πράγμα το οποίο θα πρέπει να εξακριβώσει ο εθνικός δικαστής— τα στοιχεία που αναπαράγονται κατά τον τρόπο αυτόν αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού τους.

V – Πρόταση

123. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προηγουμένων στοιχείων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα που έθεσε το High Court of Justice (England & Wales), Chancery Division, ως εξής:

«1) Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/250/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Μαΐου 1991, για τη νομική προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών, έχει την έννοια ότι οι λειτουργικές δυνατότητες προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή καθώς και η γλώσσα προγραμματισμού δεν μπορούν, αυτές καθεαυτές, να τύχουν της προστασίας που παρέχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να εξακριβώσει αν, με την αναπαραγωγή των εν λόγω λειτουργικών δυνατοτήτων στο πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, ο δημιουργός του προγράμματος αυτού αναπαρήγαγε ουσιώδες τμήμα των στοιχείων του πρώτου προγράμματος, τα οποία αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού του.

2) Τα άρθρα 1, παράγραφος 2, και 6 της οδηγίας 91/250 έχουν την έννοια ότι δεν θεωρείται ως πράξη υποκείμενη σε άδεια η εκ μέρους κατόχου άδειας χρήσεως αναπαραγωγή του κώδικα ή η μετάφραση της μορφής του κώδικα μορφοτύπου αρχείων δεδομένων, προκειμένου να είναι σε θέση να εγγράφει, στο δικό του πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, πηγαίο κώδικα ο οποίος διαβάζει από και εγγράφει προς τον εν λόγω μορφότυπο αρχείων, υπό την προϋπόθεση ότι η πράξη αυτή είναι απολύτως αναγκαία για να ληφθούν οι απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να επιτευχθεί διαλειτουργικότητα μεταξύ των στοιχείων διαφορετικών προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η εν λόγω πράξη δεν πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα να παρέχει στον κάτοχο άδειας χρήσεως τη δυνατότητα αντιγραφής του κώδικα του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή στο δικό του πρόγραμμα, πράγμα το οποίο θα πρέπει να ελέγξει ο εθνικός δικαστής.

3) Το άρθρο 5, παράγραφος 3, της οδηγίας 91/250, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με τα άρθρα 4, στοιχεία α′ και β′, και 5, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής, έχει την έννοια ότι η φράση «πράξη φόρτωσης, εμφάνισης στην οθόνη, εκτέλεσης, μεταβίβασης ή αποθήκευσης του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή την οποία δικαιούται να διενεργήσει [το πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσης του αντιγράφου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή]» αναφέρεται στις πράξεις για τη διενέργεια των οποίων το πρόσωπο αυτό έλαβε την άδεια του φορέα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και στις πράξεις φορτώσεως και εκτελέσεως που είναι αναγκαίες για την κατά προορισμό χρησιμοποίηση του προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Η παρατήρηση, η μελέτη ή η δοκιμή της λειτουργίας προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή που πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη διάταξη αυτή δεν πρέπει να έχουν ως συνέπεια να παρέχουν στο πρόσωπο που έχει δικαίωμα χρήσεως αντιγράφου του προγράμματος αυτού τη δυνατότητα προσβάσεως σε πληροφορίες που προστατεύονται από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως αυτές του πηγαίου κώδικα ή του αντικειμενικού κώδικα.

4) Το άρθρο 2, στοιχείο α', της οδηγίας 2001/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2001, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών των δικαιωμάτων του δημιουργού και των συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, έχει την έννοια ότι η αναπαραγωγή, σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ή σε εγχειρίδιο χρήσεως, ορισμένων στοιχείων που περιγράφονται στο εγχειρίδιο άλλου προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή μπορεί να συνιστά προσβολή των δικαιωμάτων του δημιουργού επί του εγχειριδίου αυτού εάν —πράγμα το οποίο θα πρέπει να εξακριβώσει ο εθνικός δικαστής— τα στοιχεία που αναπαράγονται κατά τον τρόπο αυτόν αποτελούν την έκφραση της προσωπικής πνευματικής εργασίας του δημιουργού τους.»